

Міністерство внутрішніх справ України
Львівський державний університет внутрішніх справ

ФЕДЧАК ІГОР АНДРІЙОВИЧ

УДК 343.85

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА
ЗАСТОСУВАННЯ ПРОАКТИВНИХ МОДЕЛЕЙ
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність:

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Львів – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ самостійно.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор
ГРІБОВ Михайло Леонідович,
Національна академія внутрішніх справ,
провідний науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії злочинності

доктор юридичних наук, професор
ТЕТЕРЯТНИК Ганна Костянтинівна,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики

доктор юридичних наук, професор
ТІТКО Іван Андрійович,
Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри кримінального права
та кримінально-правових дисциплін

Захист відбудеться 15 листопада 2024 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.05 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. Б. Гришук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Однією зі загроз функціонуванню та сталому розвитку будь-якої країни світу є злочинність, яка постійно еволюціонує. За сучасних викликів, зумовлених станом та структурою злочинності, перед правоохоронними органами України постають нові завдання, успішне вирішення яких потребує трансформації організаційних аспектів діяльності – від формування готовності оперативно реагувати на обстановку до стратегічних структурних змін. Це, зокрема, ширше використання можливостей сучасних інформаційних технологій, навичок поточного та перспективного оперативно-розшукового прогнозування, планування, вміння виявляти й оцінювати проблеми та ризики, застосування найсучасніших підходів до реалізації керівних повноважень із урахуванням наукових рекомендацій та передового досвіду.

Своєю чергою, суспільство теж має чіткий запит на рішучі та позитивні зміни в усіх сферах життя, включаючи і правоохоронний сектор. Головними серед цих змін є гарантування прав та свобод людини, забезпечення верховенства права, підвищення рівня довіри до правоохоронних органів через здатність ефективно впливати на стан криміногенної ситуації та вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також щодо профілактики правопорушень.

Реактивні підходи до організації правоохоронної діяльності, які зосереджуються на розслідуванні та покаранні за вже скоєні кримінальні правопорушення, стають все більш затратними та менш ефективними. Більш результативними й економічними є проактивні підходи до організації правоохоронної діяльності, які акцентують на запобіганні проявам злочинності. Крім цього, саме проактивні підходи до організації правоохоронної діяльності можуть бути більш відкритими до інновацій та можливостей сучасних новітніх інформаційних та аналітичних технологій. Відтак пошук та розроблення шляхів підвищення ефективності проактивної (запобіжної) діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю є пріоритетним завданням будь-якої країни, надто України. Отже, важливим і актуальним є наукове дослідження концептуальних засад та науково-практичних аспектів проактивних підходів (моделей та концепцій) організації правоохоронної діяльності з метою імплементації їх у діяльність оперативних підрозділів Національної поліції України, які забезпечують надання поліцейських послуг у таких сферах, як охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидія злочинності. Окремі проблемні аспекти, пов'язані з розробленням теоретичних положень та практичних основ реалізації складових проактивних моделей правоохоронної діяльності, висвітлили у наукових працях такі

вітчизняні учені, як: А. Білас, О. Бугера, А. Вознюк, В. Голубош, М. Грібов, В. Гузь, Ю. Кардашевський, К. Коваль, М. Колодяжний, М. Комзюк, О. Копан, О. Користін, В. Кундрик, Є. Липій, С. Лісун, О. Манжай, А. Мовчан, В. Некрасов, В. Ортинський, Є. Орлов, Л. Падалка, С. Пеньков, В. Пересадько, Д. Пефтєєв, А. Потильчак, О. Рачинський, І. Стасюк, В. Стреляний, А. Тетерятник, І. Тітко, Д. Тичина, У. Чишко. Проте вітчизняні учені всебічно не охопили проактивні моделі правоохоронної діяльності. Теорію та практику застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності більш комплексно дослідили зарубіжні вчені, зокрема: Р. Боба (R. Boba), Б. Бонд (B. Bond), А. Брага (A. Braga), Д. Вайсбурд (D. Weisburd), Дж. Вілсон (J. Wilson), В. Волш (W. Walsh), Г. Голдштейн (H. Goldstein), А. Джеймс (A. James), К. Рей Джеффрі (C. Ray Jeffery), Д. Картер (D. Carter), Дж. Келлінг (G. Kelling), Б. Кларк (B. Clark), Т. Лау (T. Lau), Е. Макгаррелл (E. McGarrell), С. Мastroфскі (S. Mastrofski), О. Ньюмен (O. Newman), В. Перрі (W. Perry), Дж. Реткліф (J. Ratcliffe), Ш. Рухл (Ch. Ruhl), Е. Сільверман (E. Silverman), С. Сміт (S. Smith), К. Телеп (C. Telep), А. Фергюсон (A. Ferguson), С. Філіпс (S. Phillips), Л. Шерман (L. Sherman) та інші.

Визнаючи значущість численних наукових напрацювань, важливо зазначити, що їхня більшість стосується окремих аспектів проактивних моделей правоохоронної діяльності. Низка питань залишається об'єктом дискусій і потребує подальшого вивчення. Узагальнення наукових джерел продемонструвало відсутність системності, фрагментарність та складність вирішення окремих аспектів реалізації проактивної правоохоронної діяльності. Наведені фактори свідчать про недостатній рівень розробленості вказаної наукової проблеми. Таким чином, відсутність комплексних монографічних наукових напрацювань із дослідження теорії та практики застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності свідчить про актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її практичне значення в умовах реформування правової системи та органів правопорядку як частини сектору цивільної безпеки України. Окреслена важлива *теоретико-прикладна проблема*, розв'язання якої матиме загальнонаціональне значення і полягатиме у формуванні теорії та практики реалізації проактивних моделей правоохоронної діяльності, застосування яких дасть змогу провадити оперативно-розшукову профілактику з урахуванням світового досвіду та новітніх досягнень в управлінській, технологічній, прогностичній та аналітичній сферах. Це набуває надважливого значення за швидкоплинних умов викликів та тенденцій злочинності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана в межах тематики науково-дослідних робіт Львівського державного університету внутрішніх справ: «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (номер державної реєстрації

0121U113930, 2021–2024 pp.); «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів Національної поліції» (номер державної реєстрації 0122U001871, 2022–2025 pp.). Дослідження підготовлено відповідно до Плану заходів із виконання обов’язків та зобов’язань України на основі її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12 січня 2011 р. № 24/2011 (п. 5)); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023 (п. 2 Розділу 1; пп. 1.2, 1.4, п. 2, пп. 2.3 Розділу 2)); пункти 1, 2, 5, 6, 10, 11, 15, 26 Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454). Дисертація відповідає Пріоритетним напрямкам фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначеним у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 pp., затвердженій постановою загальних зборів Національної академії правових наук від 26 березня 2021 р. № 12-21 (зокрема, п. 1. «Теоретико-правові основи забезпечення національної, інформаційної та кібернетичної безпеки, захисту суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, прав та безпеки людини і громадянина» розділу 1.11 «Правове забезпечення у сфері національної безпеки та оборони»; п. 8 «Теоретичні та прикладні засади запобігання злочинності в умовах реформування українського суспільства», п. 16. «Теорія і практика застосування сучасних технологій та інновацій у сфері створення безпечного соціального середовища, прогнозування і планування злочинності» розділу 1.15. «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні»).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є аналіз концептуальних основ та науково-практичних аспектів проактивних моделей правоохоронної діяльності.

Для досягнення поставленої мети дисертації окреслено такі *завдання*:

- розкрити генезу концептуальних та науково-практичних засад проактивної правоохоронної діяльності, встановити відмінність проактивної правоохоронної діяльності від реактивної та виявити та проаналізувати проактивні моделі правоохоронної діяльності, які склали основу сучасного розвитку науки та практики правоохоронної діяльності;
- визначити стан наукової розробленості концептуальних, наукових та практичних аспектів застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності;
- виокремити проактивні моделі правоохоронної діяльності з огляду на предмет впливу та методи (підходи) застосування правоохоронних ресурсів;
- охарактеризувати роль та значення взаємодії та довіри населення до правоохоронних органів у рамках реалізації проактивних моделей правоохоронної діяльності;

- розкрити значення та внесок кримінального аналізу як напряду діяльності з аналітичного дослідження даних в ефективність застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності;

- охарактеризувати вплив кримінального аналізу на зниження рівня злочинності загалом та зокрема під час упровадження проактивних підходів до організації правоохоронної діяльності;

- розглянути теорію та практику застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності, спрямованих на місце як генеруючий злочинність чинник, охарактеризувати роль кримінального аналізу в їх реалізації;

- дослідити теорію та практику застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності, спрямованих на вирішення проблем злочинності, окреслити роль кримінального аналізу в їх реалізації;

- розкрити теорію та практику застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності, об'єктом впливу яких є конкретні особи, встановити роль кримінального аналізу в їх застосуванні;

- дослідити теоретичні та практичні засади реалізації проактивних моделей правоохоронної діяльності, орієнтованих на громаду, висвітлити роль кримінального аналізу в їх реалізації;

- розробити рекомендації щодо визначення критеріїв відстеження ефективності застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності;

- окреслити стан дослідження ефективності застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності щодо рівня злочинності, виробити рекомендації щодо запровадження таких моделей у проактивну (запобіжну) правоохоронну практику в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають, змінюються та припиняються в рамках реалізації проактивних моделей правоохоронної діяльності.

Предметом дослідження є теорія та практика застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та виконання поставлених завдань використовувався комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, за допомогою *діалектичного* методу досліджено становлення та розвиток теорії та практики застосування проактивних підходів до організації правоохоронної діяльності; представлено генезу наукової думки про застосування профілактичних підходів до протидії злочинності (розділи 1–5). *Герменевтичний* метод використано для пізнання та інтерпретації текстів монографічних видань, наукових статей, навчальних матеріалів, що уможливило розкриття змісту й узагальнення в роботі концептуальних та практичних положень досліджуваних моделей правоохоронної діяльності (підрозділи 1.1, 1.2).

Історико-правовий метод взято за основу для визначення періодів реформування нормативно-правової бази, структури, стратегії та тактики

проактивного функціонування правоохоронних органів (підрозділ 1.1). Застосування *формально логічних* методів дало змогу визначити та охарактеризувати концептуальні (теоретичні) положення окремих моделей проактивної правоохоронної діяльності (розділи 2–5); *системно-структурний* метод дозволив дослідити елементи окремих моделей і концепцій проактивної правоохоронної діяльності та охарактеризувати організаційні етапи та практичні аспекти застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності (розділи 2–5); *догматичний* сприяв виокремленню ролі кримінального аналізу в реалізації проактивних моделей здійснення правоохоронної діяльності (розділи 2–5). *Соціологічний* метод використано для з'ясування позицій і думок учених і практиків щодо теорії та власне застосування проактивних підходів для запобігання злочинності (розділи 2–5).

Емпіричним підґрунтям дисертації стали статистичні відомості Офісу Генерального прокурора, результати опитування 160 респондентів, а саме 55 слідчих органів досудового розслідування і 105 працівників оперативних підрозділів Національної поліції Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Вінницької, Чернівецької, Київської, Рівненської, Волинської областей.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою науковою працею, в якій отримано нові наукові висновки щодо теоретичних та прикладних засад здійснення проактивної правоохоронної діяльності. На основі аналізу емпіричних даних, досягнень теорії і правозастосовної практики аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків та пропозицій, зокрема:

вперше:

- виокремлено та ґрунтовно досліджено проактивні моделі правоохоронної діяльності з урахуванням їхньої спрямованості на: нейтралізацію окремих проблем злочинності; модифікацію характеристик місця або місцевості, які можуть генерувати кримінальну активність; залучення до профілактичної правоохоронної діяльності ресурсів громади; на конкретних осіб, які є джерелом підвищеної кримінальної активності;

- вичерпно визначено й охарактеризовано генезис, сутність, та організаційний зміст проактивних моделей правоохоронної діяльності з огляду на: особливості стану, структури та тенденцій злочинності; розуміння векторів діяльності в рамках предмета правоохоронного впливу; стан розвитку інформаційно-аналітичних спроможностей; зміни в системі, функціях і повноваженнях правоохоронних органів; а також наявні знання про особливості здійснення організаційних функцій щодо обмеження поширення злочинності;

- досліджено, систематизовано й узагальнено відомості про ефективність застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності; встановлено, що підбір найбільш відповідної проактивної моделі чи комбінованого

застосування залежить від основних детермінуючих злочинних чинників у визначеній територіальній громаді;

– комплексно розкрито роль та призначення кримінального аналізу в реалізації проактивних моделей здійснення правоохоронної діяльності: у більшості моделей має вирішальне значення; сприяє розвитку розуміння причинно-наслідкових зв'язків, наявних у злочинному середовищі; виконує провідну роль щодо налагодження ефективної внутрішньої та зовнішньої (зокрема міжнародної) комунікації;

удосконалено:

– характеристику стану наукової розробленості питання про теорію та практику застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності через ґрунтовне вивчення наукових напрацювань із таких галузей знань, як оперативно-розшукова діяльність, правоохоронна діяльність, кримінологія, організація праці; дисертаційних і монографічних праць, посібників, методичних рекомендацій, довідково-пізнавальних джерел, періодичних видань;

– наукові підходи до загальних засад здійснення проактивного впливу на стан злочинності, що передбачає зміну акцентів щодо зосередження застосування гласних та негласних ресурсів правоохоронних органів на вирішенні конкретних системних ідентифікованих проблем злочинності та ризиків їх виникнення, а не на застосуванні широко визначених узагальнених організаційних і тактичних стратегій діяльності (що у підсумку дозволяє досягати найбільших якісних результатів в оперативно-розшуковій профілактиці злочинності);

– характеристику засад здійснення проактивного правоохоронного впливу з метою запобігання поширенню злочинності на місця з особливостями, сприятливими для прийняття рішення та реалізації наміру на вчинення кримінальних правопорушень. Підходи, орієнтовані на такі місця, передбачають застосування гласних та негласних правоохоронних ресурсів на «малих» мікрогеографічних ділянках місцевості з метою усунення чи зміни таких характеристик та формування у порушника переконання про неможливість залишитись невикритим;

– розуміння профілактичного потенціалу проактивних моделей, які передбачають залучення до попереджувальної правоохоронної діяльності ресурсів громади для запобігання злочинності та її поширенню. При застосуванні моделей, орієнтованих на потреби і ресурси громад, довіра населення та посилена гласна та негласна співпраця у визначенні та вирішенні проблем злочинності є основою організації профілактичної (проактивної) правоохоронної діяльності;

– наукові та практичні підходи до здійснення персоніфікованого оперативно-розшукового профілактичного впливу на конкретних осіб, які є джерелом підвищеної кримінальної активності. За особистісно-орієнтованого

підходу емпіричні дані про концентрацію кримінальних правопорушень серед невеликої частини населення (найбільш злочинно-активних осіб) є ключовими при застосуванні проактивних (запобіжних) гласних та негласних правоохоронних заходів;

дістали подальший розвиток:

– теоретичні та практичні положення про формування спроможності правоохоронних органів застосовувати новітні досягнення у сфері організації через проведення систематичних інтерактивних нарад, використання сучасних можливостей інформаційно-аналітичних технологій (картографування злочинності), знань із упорядкування простору (усунення ознак правопорушень, формування стану простору як такого, що перебуває під охороною);

– положення про розвиток та посилення довіри між оперативними підрозділами та представниками територіальних громад, взаємодії з громадськими організаціями, надавачами соціальних, освітніх, медичних та інших послуг, приватним сектором, представниками бізнесу, освіти, охорони здоров'я, влади та самоврядування через запровадження підзвітності співробітників правоохоронних органів перед громадянами про пріоритетні напрями роботи та отримані результати у протидії злочинності;

– рекомендації щодо визначення індикаторів для відстеження позитивних досягнень у запобіганні поширенню злочинності та внеску проактивних моделей у реалізацію правоохоронних завдань: зниження рівня злочинності; підвищення довіри (позитивного сприйняття громадянами стану правопорядку); збільшення кількості залучень до виконання гласних та негласних правоохоронних завдань представників громади і співробітників оперативних та інших підрозділів, задіяних до реалізації проактивних завдань.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній діяльності – для подальшого опрацювання та вдосконалення концептуальних та науково-практичних основ проактивної правоохоронної діяльності (акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ від 14.06.2024 р. № 12; акт впровадження Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» від 18.06.2024 р.; акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 29.07.2024 р. № 120 – нд).

– освітньому процесі – під час викладання дисциплін «Оперативно-розшукова діяльність», «Кримінологія» «Поліцейська діяльність», «Інформаційні технології», «Основи кримінального аналізу», а також підготовки підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів із зазначених дисциплін (акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ від 14.06.2024 р. № 12; акт впровадження Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 05.06.2024 р. № 1/06–2024).

– практичній діяльності – в оперативно-службовій діяльності правоохоронних органів щодо напрацювання напрямів профілактики злочинності (акт впровадження у практичну діяльність оперативного відділу (з дислокацією у місті Львові) Територіального управління Державного бюро розслідувань; акт впровадження Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднено на науково-практичних заходах: Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід» (Одеса, 29 квітня 2016 р.); Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності Національної поліції України» (Дніпро, 28 листопада 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України» (Одеса, 30 жовтня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 6 листопада 2020 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології в освіті та практиці» (Львів, 18 грудня 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна та інформаційна безпека: актуальні питання та інновації» (Дніпро, 4 листопада 2021); Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні та національні аспекти вдосконалення правоохоронної та судово-експертної діяльності в умовах глобалізації» (Херсон, 26 листопада 2021 р.); Міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (Київ, 11 серпня 2022 р.); круглому столі «Імплементация ІЛР моделі в Україні» (Одеса, 15 березня 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції» (Кропивницький, 14 квітня 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України» (Кропивницький, 28 квітня 2023 р.); науково-практичній конференції «Проблеми сучасної поліцейстики» (Вінниця, 11 травня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ» (Львів, 9 червня 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення» (Дніпро, 16 червня 2023 р.); Міжвідомчій науково-практичній конференції «Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України» (Київ, 17 листопада 2023 р.); Науково-практичній конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України» (Львів, 22 грудня 2023); круглому столі «Взаємодія держаних органів та громадськості у сфері протидії

кримінальним правопорушенням у центральних регіонах України» (Кропивницький, 17 квітня 2024).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційну роботу виконано автором самостійно. У праці наукові ідеї та розробки співавторів, а також матеріали і висновки кандидатської дисертації не використовувалися. Усі сформульовані положення, висновки та пропозиції обґрунтовано на основі особистих досліджень. У співавторстві опубліковано: Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України : монографія / за заг. ред. О. Є. Користіна. Київ : «ВАІТЕ», 2024. 444 с. (дисертантом визначено роль кримінального аналізу у сучасних моделях поліцейської діяльності та надано характеристику оперативного кримінального аналізу (обсяг – 0,1 д. а.)); Senyk S., Kondratiuk O., Fedchak I., Tserkovnyk S. & Fedun M. Application of international standards with a view to ensuring legal and organizational aspects of information protection in specialized information systems. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41. № 76. P. 419–437 (дисертантом обґрунтовано необхідність реорганізації та вдосконалення організаційно-правових заходів, спрямованих на захист інформації (обсяг – 0,1 д. а.)); Movchan A., Shliakhovskyi O., Kozii V. & Fedchak I. Investigating cryptocurrency financing crimes terrorism and armed aggression. *Social & Legal Studios*. 2023. № 6(4). P. 123–131 (дисертантом досліджено проблеми розслідування злочинів щодо фінансування тероризму та збройної агресії за допомогою криптовалют, а також обґрунтовано необхідність створення у правоохоронних органах спеціалізованих підрозділів, до компетенції яких належатиме виявлення та розслідування вказаних злочинів (обсяг – 0,1 д. а.)); Fedchak I., Kondratiuk O., Movchan A. & Polyak S. Theoretical foundations of hot spots policing and crime mapping features. *Social & Legal Studios*. 2024. № 7(1). P. 174–183 (дисертантом досліджено міжнародний досвід картографування злочинності з метою його впровадження у практичну діяльність підрозділів кримінального аналізу Національної поліції України (обсяг – 0,1 д. а.)); Yelaiev Yu., Fedchak I., Senyk V., Tymchyshyn D. & Nazarenko P. Effectiveness of forensic computer modeling for predicting wartime crimes. *Pakistan Journal of Criminology*. 2024. Vol. 16. № 02 (April–June). P. 601–618. (дисертантом охарактеризовано очікувані переваги комп'ютерного моделювання для прогнозування спаду злочинності, визначено напрями застосування комп'ютерного моделювання у контексті протидії поширенню злочинності (обсяг – 0,1 д. а.)); Федчак І. А., Міськів Д. М. Характеристика керівних принципів моделі запобігання злочинності: «Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури» (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED). *Галицькі студії: Юридичні науки*. Вип. 3, 2023. С. 54–59 (дисертантом досліджено зміст основних керівних принципів функціонування моделі запобігання злочинності «Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури» (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED) (обсяг – 0,1 д. а.)).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено в одній одноосібній та одній колективній монографіях, 27 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, у тому числі проіндексованих у наукометричній базі даних Web of Science та SCOPUS, а також тезах наукових повідомлень, доповідей на 17 науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, 5 розділів, що охоплюють 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 598 сторінок, з них основного тексту – 485. Список використаних джерел містить 448 найменувань на 54 сторінках. Наукова робота містить 37 рисунків. Додатки розміщено на 59 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику дисертації, зокрема обґрунтовано вибір теми дослідження, визначено сутність наукової проблеми, окреслено зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету та завдання, об'єкт та предмет дослідження; вказано використані наукові методи дослідження та обґрунтовано їх вибір; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію й оприлюднення.

Розділ 1 «Загальні положення проактивної правоохоронної діяльності» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Генеза концептуальних та науково-практичних засад проактивної правоохоронної діяльності»* акцентовано на тому, що концептуальні та науково-практичні підходи функціонування правоохоронної системи постійно еволюціонують, що насамперед залежить від стану доктрини державної політики, тому особливої актуальності набувають завдання розроблення ефективних підходів до організації й тактики діяльності правоохоронних органів для того, щоб найбільш ефективно протистояти поточним і перспективним зовнішнім та внутрішнім загрозам злочинності у сучасних реаліях та в межах наявних гласних та негласних ресурсів.

Застосування нових підходів до здійснення правоохоронної діяльності реалізовується через використання так званих моделей правоохоронної діяльності (або менш комплексних форм їх прояву – концепцій), під якими належить розуміти систему норм і принципів, які взято за основу правового регулювання правоохоронної діяльності, суб'єктний склад та напрями цієї діяльності, об'єкти, на які вона спрямована, форми та методи її здійснення.

Установлено, що термін «проактивна правоохоронна діяльність» застосовується для позначення всіх моделей організації правоохоронної діяльності, ціллю яких є запобігання злочинності та правопорушенням або

зменшення кількості їх випадків, і ці моделі поділяються на чотири категорії: орієнтовані на місцевість; орієнтовані на людину (особисто-орієнтований підхід); орієнтовані на вирішення проблем та орієнтовані на громаду. Елементом досліджуваних проактивних моделей стримування злочинності є кримінальний аналіз, який слід розглядати не тільки як діяльність спеціалізованих суб'єктів у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів кримінальної поліції, а й як органічну оперативну-розшукову функцію, до здійснення якої мають бути готовими тією чи іншою мірою всі оперативні працівники. Отож, вивчення сформованого та напрацьованого досвіду проведення комплексних заходів запобіжного реагування у правоохоронній практиці зарубіжних країн через застосування проактивних моделей має підвищений інтерес для правоохоронних органів України з метою імплементації позитивних та результативних практик обмеження поширення злочинності.

У підрозділі 1.2 «Стан наукової розробленості концептуальних основ та науково-практичних аспектів проактивних моделей правоохоронної діяльності» визначено, що фундаментальні положення проактивних підходів (моделей та концепцій) до організації правоохоронної діяльності були предметом досліджень на різних рівнях фахівцями різних галузей знань та різних країн, проте, попри безперервний науковий інтерес та практичну значущість, комплексного та ґрунтового наукового дослідження усіх проактивних підходів до організації правоохоронної діяльності проведено не було.

Вітчизняні учені розглядали деякі моделі чи концепції організації проактивної правоохоронної діяльності або досліджували їхні окремі складники без визначення ролі кримінального аналізу в їх реалізації. Напрацювання учених та узагальнення досвіду практичних співробітників щодо застосування проактивності у правоохоронній діяльності зарубіжних країн та України мають розрізнений характер та потребують систематизації й узагальнення. З'ясовано, що аналізу та висвітлення потребують концептуальні та науково-практичні аспекти застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності, зокрема належить визначити сутність, зміст понять, засадничих принципів, складників організації проактивних підходів до організації правоохоронної діяльності, а також дослідити їхню ефективність у діяльності правоохоронних органів щодо попереджувального обмеження поширення злочинності.

Розділ 2 «Проактивні моделі правоохоронної діяльності, спрямовані на місце як генеруючий злочинність чинник» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing)» визначено, що модель здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing) активно розвивається завдяки поступу комп'ютерних технологій, які дають змогу досліджувати

(аналізувати) великі та надвеликі обсяги складних, різносторонніх даних про події та факти через застосування математичних алгоритмів прогнозування, використання сучасних систем штучного інтелекту, та полягає у визначенні на основі зафіксованих історичних подій закономірностей, проблем, тенденцій і ризиків у злочинному середовищі та в організації боротьби зі злочинністю. Отримані знання поглиблюють розуміння окремих процесів, яким властиво повторюватися з різною мірою вірогідності та котрі використовуються для прийняття обґрунтованих управлінських рішень про застосування гласних та негласних сил та засобів.

Установлено, що з огляду на те, що досліджувана модель при здійсненні прогнозування не враховує політичного, соціально-економічного змінного контексту має обмежені можливості для застосування як самостійної організаційної моделі, проте може сприяти позитивному ситуативному впливу на стан оперативної обстановки та на підвищення ефективності організаційної правоохоронної діяльності і обов'язково має знайти своє відображення у діяльності оперативних підрозділів Національної поліції в Україні.

Визначено, що модель здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing) націлена на стратегічне та оперативно-тактичне прогнозування та реалізовується через застосування чотирьох етапів: 1) збір даних; 2) аналіз об'єктів прогнозування, виокремлення їх ознак, найбільш значущих для проведених аналітичних досліджень; формування вихідних гіпотез, встановлення зв'язків між різними об'єктами, пояснення причин їх виникнення у реконструкції картини минулого й формуванні розуміння про події у майбутньому; 3) заходи втручання (загальні, індивідуальні та проблемно-орієнтовані); 4) оцінка результативності застосованих заходів та повернення до збору даних. Акцентовано, що на практику правоохоронної діяльності на основі прогнозів впливає вибір даних та змінних і кваліфікація аналітиків Департаменту кримінального аналізу. Також існує ймовірність порушення права на приватне життя та захист персональних даних громадян у процесі обміну й аналізу інформації, яка потрібна для проведення прогнозування.

У підрозділі 2.2 «Здійснення правоохоронної діяльності на основі даних (Data-Driven Policing / Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety / DDACTS)» констатовано, що модель здійснення правоохоронної діяльності на основі даних (DDACTS) ґрунтується на локальних (місцевих) проаналізованих даних, що використовуються для виявлення концентрацій кримінальних правопорушень та дорожньо-транспортних пригод (ДТП) для визначення місць концентрації «гарячих точок», пов'язаних із дорожнім рухом, які мають властивість повторюватись на конкретних ділянках місцевості (мікрогеографічний рівень), з метою отримання знань про характеристики такого місця, які сприяють протиправній поведінці та інформують свідомість порушників про високу ймовірність залишитись невикритим. Модель DDACTS

дозволяє розвивати обізнаність про стан справ, аби застосувати контрзаходи для вирішення проблем зазвичай через використання посиленої присутності поліції в ідентифікованих криміногенних місцях, через ініціювання обмеження роботи закладів із продажу алкоголю, освітлення провулків, розчищення чагарників, посилення охорони об'єктів тощо для зменшення кількості аварій та стримування протиправної поведінки.

Встановлено, що проактивна модель правоохоронної діяльності на основі даних (DDACTS) базується на керівних принципах, які забезпечують ефективну практику реалізації своєї місії співробітниками правоохоронних органів: 1) участь партнерів та зацікавлених сторін; 2) збір даних; 3) аналіз даних; 4) стратегічні операції; 5) обмін інформацією та пропаганда; 6) моніторинг, оцінка та коригування; 7) результати.

Констатовано, що аналітикам злочинності слід використовувати аналітичні прийоми та підходи до ідентифікації та вирішення проблем, які конкретно вивчають співіснування кримінальних правопорушень та ДТП, а також здійснювати пошук причин цих явищ з метою розроблення ефективних контрзаходів щодо зменшення їх кількості, що у підсумку дає змогу ситуативно позитивно впливати на запобігання поширенню протиправної поведінки, поєднаної з ДТП.

У підрозділі 2.3 *«Модель запобігання злочинності: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED)»* проаналізовано наукові підходи до виявлення й управління умовами фізичного та соціального середовища, що створюють сприятливі обставини для скоєння кримінальних правопорушень або їх провокування, і їх модифікації шляхом проєктування, планування та управління використанням середовища чи простору з метою ускладнити або унеможливити вчинення протиправної поведінки та посилення захищеності.

Модель запобігання злочинності за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) ґрунтується на ключових принципах реалізації («територіальність», «природний нагляд (спостереження)», «імідж, середовище», «контроль доступу», «соціальна згуртованість», «культура громади», «зв'язок», «порогова ємність» (здатність, міцність), «екологічна стійкість», «соціальна стійкість», «економічна стійкість та стійкість громадського здоров'я») і є мультисуб'єктним процесом та ефективним доповненням до різних заходів забезпечення правопорядку у зоні оперативного обслуговування. Встановлено, що аналітики Департаменту кримінального аналізу в рамках реалізації моделі залучаються до виявлення й аналізу характеристик місцевості, що можуть використовуватися зловмисниками для досягнення злочинного результату, та для визначення заходів із їх нейтралізації.

У підрозділі 2.4 *«Концепція «Діяльність поліції у гарячих точках» (Hot Spots Policing)»* визначено, що максимальна ефективність від оперативно-розшукової профілактики злочинності у коротко- та довгостроковій

перспективі досягається тоді, коли правоохоронці спрямовують наявні гласні та негласні сили і засоби (ресурси) на мікроодиниці простору, де кримінальні правопорушення зосереджені непропорційно більше, порівняно з іншими районами (зони концентрації злочинності – «гарячі точки»). Констатовано, що завдяки підготовленим за допомогою геоінформаційних систем картам «гарячих точок» злочинності є змога ефективніше управляти діями керівників та співробітників оперативних та інших підрозділів щодо обмеження насильницьких кримінальних проявів, заволодіння майном, порушення громадського порядку, протидії незаконному обігу наркотичних речовин тощо, а відтак уникнути поширення злочинності на іншу місцевість. Визначено типи «гарячих точок», для яких є потреба розроблення індивідуальних контрзаходів з боку оперативних підрозділів, зокрема: «гарячі точки» місця повторення злочинної діяльності, «гарячі точки» віктимізації та «гарячі точки» вулиць.

Важливе значення для обрання способів дій у «гарячих точках» має ґрунтовний аналіз конкретних обставин їх виникнення та існування. Детальне вивчення причинно-наслідкових зв'язків вчинення кримінальних правопорушень і соціально-географічних передумов їх виникнення, застосування геоінформаційних технологій сприяє набуттю вичерпних знань про стан та процеси в стані оперативної обстановки задля подальшого обрання найбільш відповідних заходів протидії, їх оцінки та коригування.

Розділ 3 «Проактивні моделі правоохоронної діяльності, спрямовані на вирішення проблем злочинності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою (*Intelligence-Led Policing, ILP*)» з'ясовано, що досліджувана модель ґрунтується на застосуванні кримінальної аналітичної діяльності, яка посідає головне місце у її реалізації та є найбільш поширеною сучасною проактивною моделлю правоохоронної діяльності. Модель ILP спрямована на досягнення максимального результату у протидії поширенню злочинності за максимально можливої економії ресурсів правоохоронних органів та реалізовується через застосування інструментів виявлення, дослідження та пріоритезації ризиків та загроз, зумовлених проявами тяжких та особливо тяжких форм кримінально карної поведінки, організованою злочинністю тощо.

Констатовано, що модель є управлінським процесом, у якому зібрані, оцінені та проаналізовані аналітиками злочинності дані мають вирішальне значення для об'єктивної системи прийняття рішень. Аналіз великих та надвеликих обсягів даних через застосування аналітичного процесу сприяє набуттю якісно нових раніше недоступних знань «аналітичної розвідки», що використовується для проактивного впливу на поширення найважчих форм злочинних проявів, що є основою для визначення пріоритетів поточних, перспективних та стратегічних цілей у галузі оперативно-розшукового попередження та припинення злочинності та інших загроз безпеці.

Установлено, що якісне та професійне використання концептуальних та науково-практичних аспектів моделі правоохоронної діяльності, керованої

аналітичною розвідкою (ILP) формує стійкі передумови для вдосконалення базового напрямку роботи правоохоронних органів – запобігання злочинності. Подальший розвиток кримінального аналізу, зокрема шляхом використання інноваційних програмних продуктів, підготовка досвідчених аналітиків та подальше інкорпорування кримінальної аналітичної функції у практику протидії злочинності забезпечить стабільність оперативної обстановки в Україні.

У підрозділі 3.2 «Здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (*Problem-Oriented Policing/POP*)» проаналізовано системний підхід до проактивної організації правоохоронної діяльності, що реалізовується через виявлення та ґрунтовний аналіз конкретних індивідуальних та гібридних проблем злочинності з метою розроблення індивідуальних ефективних стратегій реагування на них через застосування методології SARA (сканування, аналіз, реагування та аналітична оцінки), що сприяє розкриттю складних механізмів, що діють у проблемах злочинності чи породжують їх. Модель зосереджена не на результатах дії проблем злочинності, а на основних процесах, які призводять до їх виникнення та розвитку.

Застосування моделі вимагає системного оцінювання ефективності обраних контрзаходів та, за потреби, їх коригування, що дає змогу досягати послідовності та підвищення ефективності правоохоронної діяльності через формування масиву знань про найефективніші відповіді на повторювані проблеми злочинності (повторні дії злочинців, які нападають на різні цілі в різних місцях; повторні потерпілі, які неодноразово зазнавали нападів із боку різних зловмисників у різних місцях; повторювані місця, де активність проявляють різні правопорушники; та різні цілі, які взаємодіють в одному і тому ж місці).

Кримінальний аналіз є необхідним інструментом у реалізації моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику, оскільки аналітики залучаються впродовж усього процесу застосування методології SARA, що дозволяє аналізувати та вирішувати кримінальні проблеми, сприяючи відтак поліпшенню стану оперативної обстановки. З'ясовано, що проблемно-орієнтовані підходи до організації правоохоронної діяльності є найбільш результативними та дієвими у форматі проактивного реагування на стан оперативної обстановки та є суттєвим резервом для підвищення ефективності вітчизняної профілактичної правоохоронної діяльності.

У підрозділі 3.3 «Модель підзвітності *CompStat*» акцентовано, що модель була сформована під впливом розвитку засад стратегічного лідерства у сфері менеджменту та реалізовується через застосування таких принципів управління: надання пріоритету оперативним цілям; спрощення механізму управління та персоніфікація відповідальності за досягнення цілей діяльності; більш якісне сканування операційного середовища для раннього виявлення проблем і розроблення стратегії реагування; збільшення організаційної гнучкості для впровадження найбільш перспективних стратегій, визначення

ефективності заходів реагування. Мета моделі – створення загального й універсального підходу до процесу управління діяльністю правоохоронних органів, які функціонують у невизначеній та нестабільній оперативній обстановці. Реалізовується модель через посилену підзвітність, що здійснюється шляхом проведення регулярних інтерактивних нарад вищих керівників із відповідальними за оперативну обстановку місцевими керівниками, під час яких на основі ґрунтовного аналізу даних розробляються індивідуальні стратегії й тактики вирішення окремих проблем злочинності із виділенням ресурсів та визначенням ефективності застосовуваних гласних та негласних контрзаходів.

Установлено, що основними рисами, що характеризують модель підзвітності CompStat, є внутрішня підзвітність, організаційна гнучкість, керованість даними, ідентифікація та оцінка проблем, а також інноваційні підходи до їх вирішення. В сукупності ці елементи утворюють комплексний підхід, який може бути ефективним для запровадження у діяльність вітчизняних правоохоронних органів, однак, своєю чергою, може призводити до невинуватених втручань у повноваження керівників середнього рівня щодо ухвалення рішень. Кримінальний аналіз є основним та критично важливим компонентом моделі CompStat.

Розділ 4 «Проактивні моделі правоохоронної діяльності, орієнтовані на особу» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Концепція цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» *«Pulling Levers» Focused Deterrence*» констатовано, що вказана інноваційна концепція передбачає посилений вплив правозастосування на найбільш продуктивних насильницьких порушників закону та ґрунтується на ключових положеннях теорії стримування, згідно з якою злочинній поведінці можна запобігти, якщо порушники усвідомлять, що витрати на вчинення кримінального правопорушення переважають вигоди, особливо якщо їх викриття є швидким і неминучим, а відповіді правоохоронних органів будуть масштабними та стрімкими. Концепція цілеспрямованого стримування має за мету утримати порушників із групи високого ризику від повторного вчинення тяжких насильницьких дій через доведення до них повідомлення про посилене спостереження за ними і про неминучість викриття.

Наступним етапом застосування концепції є підбір індивідуальних соціальних послуг для надання допомоги та підтримки представникам злочинного світу з боку правоохоронних органів, представників органів держави, громадськості тощо (навчання; сприяння у працевлаштуванні; лікування від залежностей; допомога у підтримці психічного здоров'я; допомога у пошуку житла; релігійне консультування тощо). Ці заходи вважаються важелями, які можуть бути застосованими до «хронічних» порушників закону, які вчиняють протиправні дії зі застосуванням насильства, є членами організованих форм злочинності тощо. Концепція цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» *«Pulling Levers»* є новітнім доповненням до наявних проактивних

моделей правоохоронної діяльності, важливу роль у реалізації якої відіграють аналітики Департаменту кримінального аналізу та оперативні співробітники поліції, які працюють за лінійним принципом, оскільки володіють різним спектром знань і досвіду, які є критично важливими для дієвого аналізу оперативної обстановки та застосування правоохоронних гласних та негласних відповідей.

У підрозділі 4.2 «Концепція поліцейської діяльності, заснована на доказах (*Evidence-Based Policing – EBP*)» встановлено, що сучасним проактивним підходом до організації правоохоронної діяльності є підхід, за яким практика поліції має базуватися на наукових дослідженнях злочинності й її супутніх чинників та про те, які відповіді на повторювані проблеми злочинності дозволять досягати максимальних профілактичних результатів.

Використання науково обґрунтованих досліджень у правоохоронній діяльності забезпечує динамічний процес, за якого інформація про стан оперативної обстановки постійно ґрунтовно аналізується з метою визначення найкращих практик, конкретної тактики дій і доводиться у форматі методичних рекомендацій до співробітників правоохоронних органів для запровадження у їхню щоденну діяльність щодо обмеження поширення злочинності. Завдяки ретельному вивченню і дослідженню оперативної обстановки існує можливість точніше визначити з урахуванням існуючих ризиків, яка практика з використанням гласних та негласних можливостей є більш ефективною у профілактиці злочинності.

Формування, накопичення, здатність поширювати та застосовувати науково підтверджені доказові підходи до вирішення повторюваних проблем злочинності у кожному відділі поліції може суттєво вплинути на підвищення ефективності їхньої діяльності в умовах обмежених ресурсів. Оскільки концепція поліцейської діяльності на основі доказів (ЕБР) головним своїм завданням визначає вибір найбільш ефективних втручань на основі наукових досліджень, то власне активне впровадження аналітичних досліджень допоможе успішно вирішити таке завдання.

Розділ 5 «Проактивні моделі правоохоронної діяльності, орієнтовані на громаду» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 5.1 «Здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (*Community Policing, CoP*)» констатовано, що значним потенціалом для підвищення ефективності правоохоронної практики щодо попередження злочинності наділена модель здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (*Community Policing*), що характеризується розширенням гласних та негласних зв'язків із представниками громад, менш жорсткою ієрархічною структурою поліції, а також напрацюванням способів запобігти першопричинам кримінальних правопорушень. Така посилена взаємодія сприяє завчасному виявленню погіршення оперативної обстановки та дозволяє припиняти значну частку

девіантної поведінки на етапі підготовки та замаху силами оперативних підрозділів. Стратегія, заснована на залученні ресурсів громади, спрямована на посилення спроможності громади брати участь у колективних діях для боротьби зі злочинністю та проявляється у залученні громадських груп і громадян до спільного формування стану безпеки, запобігання злочинності та вирішення місцевих проблем у стані оперативної обстановки. Установлено, що фундаментальний і загальний внесок модель справляє на посилення рівня довіри населення до поліції, що становить суттєвий резерв для підвищення інформаційної взаємодії з оперативними підрозділами.

Під час виявлення та вирішення проблем у громаді співробітники правоохоронних органів використовують методологію SARA (сканування, аналіз, реакція, аналітична оцінка). Також для досягнення позитивних результатів під час реалізації моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад, використовують методологію SWOT-аналізу, за допомогою якої можна пізнати сильні та слабкі сторони діяльності, а також виявити можливості й загрози, з якими стикаються співробітники правоохоронних органів.

У моделі Community Policing кримінальний аналіз допомагає збирати, аналізувати та інтерпретувати відомості про стан та структуру злочинності, що дозволяє оперативним та іншим підрозділам розуміти та виявляти злочинні тенденції, ідентифікувати злочинців, розробляти ефективні стратегії превентивних заходів, та активно застосовується здебільшого для надання громаді узагальненої статистичної інформації про стан криміногенної ситуації.

У підрозділі 5.2 *«Профілактика скоєння тяжких злочинів через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень (модель «Broken Windows/Розбитих Вікон» (BWT))»* визначено, що вказана модель розкриває існування причинно-наслідкового зв'язку між фізичним і соціальним розладом (порушеннями) та проявами більш серйозної злочинності з метою його усунення та встановлення соціального контролю над територією чи простором. Модель «Broken Windows» розглядає дрібні правопорушення не лише як фактор оперативної обстановки, а й як активний чинник, що породжує більш серйозні прояви кримінально карної поведінки, які необхідно активно викорінювати. Така практика позначена терміном «нульова терпимість до злочинності» та передбачає наділення правоохоронців широкими повноваженнями для наведення порядку, проте може призводити до зловживань повноваженнями та дискримінації окремих верств населення.

З'ясовано, що модель профілактики скоєння тяжких злочинів через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень точною є лише до певної міри, зокрема щодо того, що ознаки занедбаності та розладу створюють середовище, сприятливе для серйозних кримінальних правопорушень, проте не породжують їх. Модель має дієвий позитивний вплив на формування стійкої взаємодовіри між мешканцями територіальних громад та правоохоронними органами, що є суттєвим резервом підвищення інформаційної

взаємодії в інтересах профілактичного впливу на стан оперативної обстановки. Аналітики можуть сприяти визначенню місць, до яких необхідно застосувати посилені правоохоронні заходи, та аналізувати їх результативність.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та вирішення наукової проблеми, яке полягає в отриманні нових результатів у вигляді розроблення концептуальних засад та визначенні організаційних основ застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності.

За результатами проведеного дослідження сформульовано відповідні висновки.

1. Протягом останніх десятиліть правоохоронні органи зазнали фундаментальних змін щодо організації і тактики застосування правоохоронних гласних та негласних заходів профілактики поширення злочинності. Характерною ознакою сучасної обстановки є те, що співробітники правоохоронних органів розпочали застосовувати інноваційні підходи до організації правоохоронної діяльності – проактивні моделі, які на практиці підтвердили свою результативність.

Наукові, концептуальні та практичні засади проактивної правоохоронної діяльності безпосередньо залежать від етапів становлення та розвитку домінуючої у суспільстві парадигми. Розкрито генезу теоретичних уявлень та практичних засад реалізації проактивних підходів до організації правоохоронної діяльності з огляду на: особливості стану, структури та тенденцій злочинності; розуміння векторів діяльності в рамках предмета правоохоронного впливу; стан розвитку інформаційно-аналітичних спроможностей; зміни в системі, функціях і повноваженнях оперативних підрозділів правоохоронних органів; а також на наявні знання про особливості здійснення організаційних функцій щодо оперативно-розшукового обмеження поширення злочинності.

Проактивна правоохоронна діяльність головно вирізняється тим, що спрямована на запобігання (профілактику) кримінальним правопорушенням, а не на реагування на наслідки вчиненого протиправного діяння. Отож проактивна правоохоронна діяльність – це все, що не увійшло до реактивної правоохоронної діяльності, і передбачає такі моделі: правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою (Intelligence-Led Policing); здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing); здійснення правоохоронної діяльності на основі даних (Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety); модель підзвітності (CompStat); здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing); здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing); модель профілактики скоєння тяжких злочинів через зосередження роботи поліції в місцях концентрації

незначних правопорушень (Broken Windows) та модель превенції злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime Prevention Through Environmental Design). До проактивної правоохоронної діяльності також належать більш локальні моделі, які ще називають концепціями, а саме: діяльність поліції у гарячих точках (Hot Spots Policing); поліцейська діяльність, заснована на доказах (Evidence-Based Policing); концепція цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» («Pulling Levers» Focused Deterrence). На практиці ці моделі часто дублюють застосовувані правоохоронні стратегії й дії на місцях, наприклад, поширеним підходом до різних моделей є застосування методології аналізу проблем SARA.

Установлено, що кожна із висвітлених у дослідженні моделей має різні стратегічні цілі (об'єкти впливу), сильні та слабкі сторони, різну мету, очікувані результати. Також моделі можуть доповнювати одна одну у разі, якщо вони використовуються комбіновано, а їхнє застосування дозволяє суттєво підвищити ефективність здійснення оперативно-розшукової профілактики та оперативного обслуговування в діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України.

2. Констатовано, що систематизація вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень у галузі проактивної правоохоронної практики дає змогу забезпечити всебічність та повноту наукового дослідження з метою формулювання висновків, які базуються на іноді різних за своєю спрямованістю аргументах та позиціях, використання яких націлене на підвищення ефективності проактивної (профілактичної) правоохоронної практики та оперативного обслуговування в сучасних умовах. Проаналізовано наукові праці, що стосуються і загальних наукових (концептуальних) положень, і окремих практичних аспектів досліджуваної проблематики та реалізуються фахівцями з різних напрямів правоохоронної діяльності: співробітниками оперативних підрозділів, аналітиками, посадовими особами керівної ланки (особами, наділеними повноваженнями формування тактики діяльності та визначення напрямів застосування гласних та негласних правоохоронних ресурсів). Досліджено, що питання теорії та практики застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності постійно перебувають у полі зору зарубіжних науковців. Напрацювання вітчизняних учених щодо проактивної правоохоронної практики мають фрагментарний та несистемний характер. Також констатовано, що застосуванню в Україні розробленої проактивної правоохоронної практики перешкоджають такі чинники, як: безперервне реформування системи правоохоронних органів; обмежені можливості застосування комп'ютерних та інформаційно-телекомунікаційних, аналітичних технологій через неповноцінне фінансування, тоді як така практика становить суттєвий резерв підвищення ефективності оперативно-розшукової профілактики у діяльності оперативних підрозділів, найперше карного розшуку Національної поліції України.

3. Кожна досліджувана модель проактивної правоохоронної діяльності передбачає окремі підходи до профілактики злочинності.

Вплив на окремі місця, які генерують кримінальну активність			
Здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing)	Здійснення правоохоронної діяльності на основі даних (DDACTS)	Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED)	Діяльність поліції у «гарячих точках» (Hot Spots Policing)
Застосування гласних та негласних правоохоронних ресурсів до місця концентрації злочинності (в малих мікрогеографічних місцях) із метою викриття та усунення причин та умов прояву кримінальної поведінки на сприятливому для цього місці та формування у порушника переконання про неможливість залишитись невикритим та уникнути відповідальності.			
Нейтралізація проблем (окремих кримінальних проявів)			
Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою – (ILP)	Здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (POP)	Модель підзвітності: CompStat	
Зосередження застосування гласних та негласних заходів на вирішенні конкретних проблем, а не на застосуванні широко визначених організаційних і тактичних стратегій діяльності. Дозволяє досягати якісних результатів щодо своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень оперативними підрозділами та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, а також щодо здійснення профілактики правопорушень. Є найбільш результативними й ефективними.			
Вплив на конкретних осіб, які є джерелом підвищеної кримінальної активності			
Концепція цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» (Focused Deterrence)		Концепція поліцейської діяльності, заснована на доказах (EBP)	
Емпіричні дані про концентрацію кримінальних інцидентів серед невеликої частини населення (найбільш кримінально активних осіб) є ключовими при застосуванні проактивних (профілактичних) гласних та негласних правоохоронних заходів. Рішення про застосування гласних та негласних заходів із проактивною метою приймаються на основі наукових досліджень про ефективність та результативність їх впливу на стан оперативної обстановки.			
Залучення до профілактичної правоохоронної діяльності ресурсів громади			
Здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (CoP)		Профілактика скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень (BWT)	
Важливість спільноти (територіальної громади) у вирішенні проблем злочинності є основою організації проактивної правоохоронної діяльності.			

Ідеальна модель проактивної правоохоронної діяльності, з огляду на потреби України, складається з поєднання знань з різних досліджених моделей та концепцій – у кожному організаційному підході є актуальні конструктивні практичні аспекти проактивної правоохоронної діяльності. Підбір найбільш відповідної проактивної моделі залежить від основних детермінуючих проблеми злочинності чинників у окремій територіальній громаді або зоні оперативного обслуговування як мінімальній одиниці, в якій реалізовується оперативно-розшукова профілактика.

4. Проактивна правоохоронна діяльність передбачає розширення традиційних меж діяльності правоохоронних органів. Власне в рамках такого розширення вона обов'язково реалізовується через підтримку громади для досягнення успіху в оперативно-розшуковій профілактиці злочинності. Взаємодія з представниками громад відбувається через їх залучення до профілактики злочинності шляхом доповнення обмежених гласних та негласних інформаційних можливостей та матеріально-технічних ресурсів. Саме співробітники оперативних підрозділів Національної поліції України мають відігравати провідну роль у багатьох міжгалузевих зусиллях щодо підтримання правопорядку та організації взаємодії з приватним сектором, представниками бізнесу, освіти, охорони здоров'я, влади та самоврядування, іншими активними представниками громад. Поліція не може бути єдиною інституцією, що вирішує загальні проблеми попередження та припинення злочинності, і повинна працювати у взаємодії з іншими зацікавленими сторонами.

Сьогодні заходів, спрямованих на поліпшення довіри між поліцією та громадами, застосовується недостатньо. Відновлення довіри є критично важливим аспектом успішної реалізації усіх правоохоронних завдань. Установлено, що найвагомішим чинником розвитку сталих зв'язків взаємодовіри та підтримки громадянами дій правоохоронних органів є запровадження підзвітності оперативних підрозділів перед громадянами про напрями дій (пріоритети) та досягнуті результати у протидії злочинності.

5. Встановлено, що кримінальний аналіз у більшості моделей є ключовим компонентом у досягненні мети оперативної профілактики злочинності. Така залежність пов'язана з тим, що визначальним для успішності та результативності більшості проактивних моделей правоохоронної діяльності є забезпечення якомога більшої доступності до проаналізованих досвідченими аналітиками оперативних та криміногенних даних, що дає змогу ґрунтовно осмислити причинно-наслідкові зв'язки злочинного середовища та досягати значно вищої ефективності у реалізації оперативної, тактичної та стратегічної організаційної діяльності керівників різних рівнів правоохоронних органів щодо застосування наявних гласних та негласних сил та засобів за напрямом оперативно-розшукової профілактики злочинності.

Крім того, для успішної профілактичної діяльності надзвичайно важливе значення має налагодження ефективної комунікації всередині правоохоронних

структур, між такими структурами та з правоохоронними органами інших країн для реалізації спільних і комплексних заходів запобіжного реагування на загрози правопорядку. Таку комунікацію якісно мають реалізовувати підрозділи кримінального аналізу.

Залучення належно підготовлених аналітиків, забезпечених необхідними інструментами й доступом до достовірних джерел гласних та негласних даних, дає змогу найбільш ефективним способом реагувати на існуючі та перспективні, у тому числі довгострокові, проблеми злочинності за наявних ресурсів у межах кожної з досліджуваних проактивних моделей правоохоронної діяльності.

6. З'ясовано, що попри зростаючий обсяг знань про зміст аналітичної діяльності та методи проведення кримінального аналізу, майже немає наукових досліджень, присвячених визначенню зв'язку між кримінальним аналізом та зниженням рівня злочинності як загалом, так і під час застосування проактивних підходів до організації правоохоронної діяльності. Аналітики злочинності використовують оперативні дані (стосовно підозрюваних осіб і виявлених випадків кримінальних правопорушень) та емпіричні дані (якісні та кількісні кримінологічні дані) для проведення аналітичних досліджень. Результати аналітичних досліджень надаються керівникам оперативних підрозділів, які проводять ще один рівень аналізу й визначають тактику застосування гласних та негласних сил та засобів (ресурсів), щоб ефективніше вирішувати ідентифіковані проблеми злочинності та ризики їх виникнення. Таким чином, незважаючи на те, що результати кримінального аналізу можуть бути точними та високоякісними, успіх у обмеженні поширення злочинності (оперативно-розшуковій профілактиці) залежить від обраної тактики дій конкретного керівника оперативного підрозділу. Отже, роль кримінального аналізу у виборі заходів протидії проблемам та загрозам їх виникнення є надзвичайно обмеженою. Відтак не можна стверджувати, чи кримінальний аналіз запобігає або вирішує проблеми злочинності, проте можна переконливо говорити, що це важливий, а подекуди необхідний, компонент організації проактивної правоохоронної діяльності.

7. Установлено, що модель здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing) – це організаційна стратегія, що передбачає посилене використання комп'ютерного моделювання, що ґрунтується на попередніх зафіксованих оперативних та кримінологічних даних для передбачення та оцінювання ризиків кримінальних правопорушень та їх оперативно-розшукової профілактики. Основна ідея полягає в тому, щоб використовувати дані та алгоритми для передбачення місць, де ймовірність виникнення кримінальних проявів є високою, та виділяти гласні та негласні ресурси для здійснення оперативно-розшукової профілактики. Проте через наявність критеріїв відносності та невизначеності вірогідності самих прогнозів,

зокрема сформованих комп'ютерними програмами, а також прямої залежності прогнозування від якості даних досі немає чіткого, вичерпного втілення їх у практичну діяльність, і незрозуміло, які конкретні практики слід використовувати у цій моделі поза традиційними підходами до організації правоохоронної діяльності. Тому за відсутності науково визначеного рівня ефективності прогностичної правоохоронної діяльності щодо проактивного (профілактичного) обмеження поширення злочинності ця модель може ефективно використовуватись у поєднанні з іншими проактивними моделями.

Вказано, що роль аналітичної діяльності у реалізації моделі є центральною та, мабуть, є синонімом терміна «прогностична правоохоронна діяльність», оскільки прогнозування є самостійною стратегією аналітичних досліджень та організаційним напрямом оперативно-розшукової діяльності.

Констатовано, що модель правоохоронної діяльності на основі даних (DDACTS) представляє інноваційний проактивний підхід до забезпечення правопорядку, що ґрунтується на використанні аналізу оперативних та криміногенних даних про конкретні місця, яким властиве поєднання підвищеного прояву кримінальних правопорушень та порушень правил дорожнього руху чи ДТП для визначення підходів до застосування гласних та негласних сил та засобів для максимального впливу на стан оперативної обстановки з визначенням ефективності застосовуваних заходів. Модель DDACTS є перспективним підходом для профілактичного обмеження поширення злочинності та забезпечення безпеки дорожнього руху, проте не може всесторонньо забезпечити запобігання поширенню кримінальної активності. Може успішно функціонувати у поєднанні з іншими, більш комплексними, проактивними моделями.

Кримінальний аналіз є складником моделі DDACTS, оскільки необхідний на всіх етапах її застосування: аналіз гласних і негласних даних; ідентифікація закономірностей та тенденцій; прогнозування; інформаційна підтримка прийняття рішень; оцінка ефективності; інформаційна підтримка при коригуванні заходів реагування з нейтралізації «гарячих точок» у конкретних місцях.

Визначено, що центральною передумовою застосування положень моделі превенції злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (CPTED) є те, що на обмеження поширення кримінальних правопорушень можна впливати особливостями (характеристиками) фізичного середовища. Позитивні і негативні чинники (характеристики) навколишнього середовища здійснюють вплив на свідомість та поведінку людей через здатність формувати усвідомлення власності на об'єкти заселеного ними простору. Формування характеристик простору, які вказують на те, що простір чи місцевість перебувають під захистом власника, користувачів або правоохоронних органів, має профілактичний вплив на нейтралізацію переконань про можливість і

доцільність вчинення протиправних дій. Досліджувана модель є набором гласних інструментів та заходів втручання, за допомогою яких можна посилювати безпеку різноманітних місць та об'єктів, починаючи від проєктування просторів, місць чи окремих об'єктів навколишнього середовища і закінчуючи захистом існуючих забудованих житлових, комерційних, відпочинкових чи будь-яких інших просторів. Доведено, що модель превенції злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури є стратегічним і чи не визначальним доповненням до будь-яких профілактичних заходів і є обґрунтованою стратегією для стримування як внутрішньо особистісних, так і зовнішніх детермінуючих злочинну поведінку чинників та становить підвищений інтерес для вирішення довгострокових завдань оперативно-розшукової профілактики.

Роль кримінального аналізу в моделі превенції злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури полягає у ґрунтовному вивченні характеристик фізичного середовища (простору) з метою визначення чинників (елементів), які формують ризики та можуть сприяти виникненню наміру вчинити протиправні дії. Мета діяльності аналітиків злочинності у взаємодії з оперативними працівниками підрозділів карного розшуку – ідентифікувати елементи вразливості у просторі або на місцевості, розробити та вживати заходи для їх виявлення, затримання та нейтралізації.

Доведено, що концепція «Діяльність поліції у гарячих точках» (Hot Spots Policing) – це територіально орієнтований проактивний підхід до організації профілактичної діяльності, за якого застосовується посилення присутності правоохоронних гласних та негласних сил та засобів у місцях, де відзначається підвищена концентрація злочинності, – «гарячих точках». Досліджувана концепція дозволяє оптимізувати використання гласних та негласних правоохоронних ресурсів, оскільки їх зосередження відбувається у найбільш потрібних місцях задля підвищення ефективності та результативності роботи щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють їх вчиненню у довгостроковій перспективі. Може бути найбільш ефективною за поєднання з іншими моделями організації правоохоронної діяльності, спрямованими на вирішення конкретних проблем злочинності.

З'ясовано, що кримінальний аналіз, зокрема використання такого його інструментарію, як картографування злочинності та просторового аналізу, відіграє важливу роль у визначенні «гарячих точок». Ідентифікація таких місць, аналіз причин та умов їх виникнення та існування є ключовим етапом для дієвого правоохоронного втручання з боку оперативних підрозділів та оцінки ефективності заходів оперативно-розшукового профілактичного впливу.

8. Правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою (ILP) є найбільш сучасною моделлю правоохоронної діяльності, яку визначають як

філософію управління, за якої відбувається збір та аналітичне опрацювання інформації з метою підготовки аналітичних продуктів, які використовують для інформування керівної ланки правоохоронних структур про причинно-наслідкові зв'язки та суть подій в оперативній обстановці для найбільш ефективного застосування обмежених гласних та негласних правоохоронних ресурсів як відповідей. Модель орієнтована на нейтралізацію тяжких та особливо тяжких проявів кримінальних правопорушень, організованих форм злочинності, загроз від їх існування. Простежено відсутність комплексних досліджень щодо її внеску у проактивну протидію злочинності, а наявні дослідження висвітлюють окремі аспекти впровадження моделі у практичну проблемно-орієнтовану проактивну правоохоронну діяльність.

Аналітики Департаменту кримінального аналізу відіграють провідну роль у створенні та розповсюдженні продуктів аналізу для прийняття рішень щодо реагування на виникнення та закономірності існування загроз від серйозної та організованої злочинності. Вирішення проблем (нейтралізація загроз) є центральним компонентом моделі, тому кримінальний аналіз у контексті їх ідентифікації та пріоритезації має вирішальне значення для оперативних підрозділів щодо їх нейтралізації.

Основним організаційним компонентом моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing), є процес виявлення, аналізу та вирішення індивідуальних проблем, зумовлених злочинністю, що починається з детального аналізу стану оперативної обстановки з метою виявлення таких проблем і їх пріоритезації для розробки гласних та негласних заходів реагування на причини та умови їх існування. Ефективність застосовуваних контрзаходів визначається через системну оцінку досягнутих результатів, і якщо обрані заходи не дають очікуваних результатів, оперативні підрозділи мають бути готовими оперативно змінювати тактику дії.

Досліджувана модель вирізняється тим, що оперативні підрозділи напружують позитивні практики протидії проблемам, які за певних умов мають здатність повторюватися. Таким чином формується інституційний масив відомостей (знань) про те, як тактично можна досягати максимального результату при вирішенні різноманітних повторюваних проблем злочинності. Встановлено, що усунення першопричин основних чи найбільш складних проблем злочинності є чи не найефективнішою проактивною моделлю організації правоохоронної діяльності.

Кримінальний аналіз відіграє центральну роль у моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику, інтенсивно застосовується на всіх етапах її організації: дослідження оперативної обстановки, аналіз причинно-наслідкових причин проблем, реагування на проблеми та оцінка ефективності відповіді.

Модель підзвітності (CompStat) розроблено для підвищення ефективності діяльності та відповідальності керівної ланки правоохоронних органів.

Реалізовується в діяльності керівного складу через ретельне опрацювання оперативних та криміногенних даних для вирішення поточних та перспективних проблем злочинності, а також через посилення підзвітності та внутрішньовідомчої взаємодії. Центральним організаційним елементом моделі підзвітності CompStat є щотижневі наради керівної ланки усіх служб та підрозділів правоохоронного органу, під час яких на високоорганізованому управлінському рівні опрацьовуються результати діяльності, визначаються заходи та виділяються засоби для запобіжного впливу на стан оперативної обстановки, що формує основу для динамічного процесу вирішення проблем шляхом послідовного застосування окремих компонентів процесу вирішення проблем за методологією SARA (сканування, аналіз, реагування та аналітична оцінка).

Встановлено, що застосування моделі підзвітності CompStat не є універсальною відповіддю на стан оперативної обстановки, її доцільно застосовувати як додаткову інституційну спроможність оперативних підрозділів досягати визначених завдань більш ефективно з економією обмежених гласних та негласних правоохоронних ресурсів. Попри те, що існує незначна кількість досліджень щодо ефективності моделі CompStat, така модель становить суттєвий резерв підвищення ефективності саме організаційної складової в діяльності правоохоронних органів.

Кримінальний аналіз є фундаментальним та вирішальним компонентом успішної реалізації моделі підзвітності CompStat. Як додаток до звичайного аналізу, який проводять аналітики злочинності, який використовується для визначення напрямів застосування ресурсів, саме картографування злочинності є центральним механізмом комунікації на нарадах (засіданнях) CompStat.

9. Концепція «Цілеспрямоване стримування «тягнути важелі» «Pulling Levers» (Focused Deterrence)» – інноваційний двоетапний організаційний підхід, спрямований на нейтралізацію тяжких, особливо тяжких, насильницьких злочинних проявів, які вчиняють найбільш активні учасники злочинного середовища. Концепція ґрунтується на тому, щоб здійснити максимально можливий комплексний (мультисуб'єктний) вплив із використанням гласних та негласних можливостей на таких осіб (їх груп) з метою максимально зменшити ризик майбутнього прояву кримінальної активності та сприяти реалізованості таких осіб поза межами злочинного світу. Концепція втілюється шляхом визначення необхідного обсягу заходів впливу на свідомість ідентифікованих суб'єктів з метою сформуванню у них переконання про недоцільність подальшої кримінальної активності (надання відомостей про те, що вони перебувають під посиленням спостереження оперативних підрозділів, і у разі вчинення кримінальних правопорушень, які становлять підвищену суспільну небезпеку, до них застосовуватимуться безальтернативні максимальні, швидкі заходи реагування. Співробітникам оперативних підрозділів у взаємодії з іншими

структурами (соціальні служби, освітні установи, служби зайнятості, релігійні та медичні установи тощо) слід підготувати індивідуально орієнтовані пропозиції щодо реалізації можливостей таких осіб поза злочинним середовищем (надання можливостей для отримання освіти, сприяння у вирішенні житлово-побутових питань, у набутті фаху та працевлаштуванні, надання медичних послуг із лікування залежностей тощо). Реалізація такої концепції є мультисуб'єктним процесом, в якому особливу роль відіграють соціальні служби та представники громадськості, оскільки вони володіють ресурсами та інформацією, корисними для підтримки застосовуваних заходів щодо нейтралізації кримінальної активності. Може бути ефективною як самотійно, так і в поєднанні з іншими, більш комплексними, моделями чи концепціями проактивної правоохоронної діяльності.

Аналітики відіграють важливу роль у дослідженні природи мотивів поведінки злочинців, у вивченні причинно-наслідкових зв'язків між правопорушниками та їхніми діями, а також мають змогу фахово відстежувати результативність застосовуваних оперативно-розшукових заходів реагування.

Концепція поліцейської діяльності, заснованої на доказах (Evidence-Based Policing), – підхід, за яким передбачається широке використання наукових досліджень, аналітичних оцінок та детального аналізу для підтримання організаційних і тактичних гласних та негласних оперативно-розшукових заходів попередження та припинення кримінальних правопорушень. Досліджувана концепція обґрунтовує необхідність наукових досліджень ефективності на усіх організаційних етапах здійснення правоохоронної діяльності, щоб достовірно визначати, які оперативно-розшукові втручання для поточних та перспективних проблем злочинності сприяють найкращому профілактичному результату.

Ретельне наукове дослідження практики правоохоронної діяльності має два основні вектори: наукове дослідження результативності застосування гласних та негласних сил і засобів та застосування отриманих знань для формування ефективної оперативно-розшукової тактики вирішення індивідуальних повторюваних або унікальних проблем злочинності на певних, закріплених за оперативними підрозділами територіях, дільницях, зонах. Також використання наукових аналітичних досліджень спрямоване на те, щоби виявити тактику, що не справляє або чинить незначний вплив на стабілізацію оперативної обстановки, та припинити використовувати як таку.

Аналітичні дослідження належить спрямовувати на визначення та вибір найбільш ефективних гласних та негласних заходів реагування на основі наукових досліджень.

10. Модель здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing), опирається на систематичне та широке використання взаємодії (партнерства) поліції із представниками територіальних громад, які вони оперативно обслуговують, та методів вирішення складних

питань, щоб активно й ефективно впливати на умови, що спричиняють проблеми громадської безпеки. Фундаментальним положенням моделі є розвиток партнерства та підвищення довіри, що сприяє активізації саме негласної інформаційної та ресурсної взаємодії оперативних підрозділів із місцевим населенням. Також модель заохочує спрямовувати зусилля на проактивне запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням шляхом посиленого залучення ресурсів громади для виявлення чинників, які породжують злочинність, та умов, що сприяють її проявам, та їх спільної нейтралізації з огляду на індивідуальні потреби кожної окремої громади через застосування методології SARA (сканування, аналіз, реакція та аналітична оцінка).

Діяльність аналітиків має опосередковане значення, що полягає у сприянні співробітникам оперативних підрозділів у ідентифікації проблем громади, а також у наданні громаді відомостей про злочинність у громаді (забезпечення прозорості) з метою підвищення довіри та позитивно впливає на представників громад щодо готовності надавати гласну та негласну допомогу та брати участь у проактивній протидії злочинності.

Модель профілактики скоєння тяжких злочинів через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень (Broken Windows/Розбитих Вікон) ґрунтується на твердженні про те, що сприятливе середовище для поширення злочинності формується у місцевості, де присутній фізичний або соціальний розлад, який умовно «сигналізує» свідомості правопорушників, що місцевість не перебуває під належним контролем оперативних підрозділів, і, відповідно, заохочує до більш складних форм прояву протиправної поведінки.

У результаті дослідження встановлено, що модель є точною лише до певної міри, а саме у тому, що занедбаність та розлад створюють середовище, сприятливе для тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, проте не зумовлюють прояви протиправної поведінки. Тимчасом вжиття комплексних заходів щодо впорядкування простору до стану доглянутого сприяє підвищенню рівня довіри населення до співробітників поліції, що дає змогу суттєво посилити гласну й негласну інформаційну взаємодію. Саме з огляду на це змістові положення моделі варті впровадження у профілактичну практику оперативних підрозділів.

Модель профілактики скоєння тяжких злочинів через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень (Broken Window) має обмежений запобіжний вплив на злочинність через недостатнє використання аналітичного забезпечення такої практики.

11. З'ясовано, що на обрання певної проактивної моделі правоохоронної діяльності впливає низка міркувань. Обрана для реалізації модель має ґрунтуватись на проаналізованих достовірних фактах і даних оперативного та

криміногенного характеру, а також опиратися на партнерські взаємини (співпрацю) з представниками різних груп активних членів громади, місцевої влади та самоврядування. У рамках реалізації окремої проактивної моделі правоохоронної діяльності, або їх комбінованого застосування, також слід обов'язково визначити індикатори, відстеження яких допоможе досягти успіху у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень; викритті причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень; здійсненні профілактики правопорушень. Запропоновано такими індикаторами використовувати показники зниження рівня злочинності та покращення задоволеності громадою діями співробітників поліції, підвищення рівня довіри і позитивного сприйняття громадянами стану правопорядку, збільшення кількості залучень до виконання правоохоронних завдань представників від громади. Обґрунтовано, що один із методів оцінки впровадження окремих проактивних моделей у правоохоронну діяльність полягає у підрахунку кількості співробітників оперативних та інших підрозділів, призначених для реалізації будь-якої проактивної моделі.

12. Встановлено, що у науковій літературі простежується суттєве збільшення кількості присвячених правоохоронній діяльності публікацій, однак наскільки це дієво, досі не з'ясовано. Значна частина наявних доказів ефективності застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності складається в основному з тверджень, які декларують значний вплив на зниження злочинності, а не з результатів наукових досліджень. Наявні фахові експериментальні оцінки ефективності застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності, проведені зарубіжними ученими демонструють не дуже вагомі, проте статистично значущі показники спаду злочинності, однак довгостроковий вплив цих стратегій на стан злочинності загалом досліджено не було. Констатовано, що в Україні системно та комплексно моделі проактивної правоохоронної діяльності на фундаментальному рівні не досліджувались. Відтак необхідні ґрунтовні емпіричні наукові розвідки із застосуванням дієвих методів вивчення об'єктивного стану справ під час реалізації моделей проактивної поліцейської діяльності щодо запобігання злочинним проявам в Україні. Слід установити докази, щоб з'ясувати, якими перевагами володіє та чи інша модель запобігання злочинності, чи ефективне (і на скільки) її застосування тощо. Оцінюючи ефективність проактивних моделей правоохоронної діяльності, особливу увагу належить приділяти моніторингу виникнення випадків упередженості та дискримінації щодо окремих представників громади, або певних соціальних груп, з метою недопущення таких у подальшому. Отже, потрібні подальші розгорнуті дослідження, що сприятимуть належному розумінню наслідків застосовуваних правоохоронними органами моделей, стратегій і тактик з урахуванням тих соціальних процесів, які можуть вплинути на такі наслідки в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

Монографії:

1. Федчак І. А. Концептуальні основи та науково-практичні аспекти проактивних моделей правоохоронної діяльності : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 628 с.

2. Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України : монографія / за заг. ред. О. Є. Користіна. Київ : «ВАІТЕ», 2024. 444 с.

Особистий внесок здобувача: дисертантом визначено роль кримінального аналізу у сучасних моделях поліцейської діяльності та надано характеристику оперативного кримінального аналізу.

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

3. Senyk S., Kondratiuk O., Fedchak I., Tserkovnyk S., Fedun M. Application of international standards with a view to ensuring legal and organizational aspects of information protection in specialized information systems. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (76). P. 419–437. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.24>

Особистий внесок здобувача: обґрунтовано необхідність реорганізації та вдосконалення організаційно-правових заходів, спрямованих на захист інформації.

4. Movchan A., Shliakhovskyi O., Kozii V., Fedchak I. Investigating cryptocurrency financing crimes terrorism and armed aggression. *Social & Legal Studios*. 2023. Vol. 6 (4). P. 123–131. DOI: 10.32518/sals4.2023.123

Особистий внесок здобувача: визначено проблеми розслідування злочинів щодо фінансування тероризму та збройної агресії за допомогою криптовалют, а також обґрунтовано необхідність створення у правоохоронних органах спеціалізованих підрозділів, до компетенції яких належатиме виявлення та розслідування вказаних злочинів.

5. Fedchak I., Kondratiuk O., Movchan A., Polyak S. Theoretical foundations of hot spots policing and crime mapping features. *Social & Legal Studios*. 2024. Vol. 7 (1). P. 174–183. DOI: 10.32518/sals1.2024.174

Особистий внесок здобувача: досліджено міжнародний досвід картографування злочинності з метою його впровадження в практичну діяльність підрозділів кримінального аналізу Національної поліції України.

6. Yelaiev Y., Fedchak I., Senyk V., Tymchyshyn D., Nazarenko P. Effectiveness of forensic computer modeling for predicting wartime crimes. *Pakistan Journal of Criminology*. 2024. Vol. 16 (02). P. 601–618. DOI: <https://doi.org/10.62271/pjc.16.2.601.618>

Особистий внесок здобувача: охарактеризовано очікувані переваги комп'ютерного моделювання для прогнозування зниження злочинності, визначено напрями застосування комп'ютерного моделювання у контексті протидії поширенню злочинності.

Статті у наукових фахових виданнях України:

7. Федчак І. А. Історія, сутність та поняття моделі здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive policing). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Вип. 3. С. 141–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-18>

8. Федчак І. А. Цикли (етапи) процесу моделі правоохоронної діяльності, що здійснюється на підставі прогнозів (Predictive policing). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 562–565. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/129>

9. Федчак І. А. До питання організації здійснення прогнозування під час реалізації проактивної моделі правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive policing). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2023. Том 34 (73). № 2. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/25>

10. Федчак І. А. Концептуальні та теоретичні положення про місце як джерело відомостей для застосування моделі правоохоронної діяльності на основі даних (Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety / DDACTS). *Інтернаука*. 2023. № 6 (64). С. 70–75. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8967>

11. Федчак І. А. Практичні аспекти використання моделі правоохоронної діяльності на основі даних (DDACTS) у діяльності поліції щодо запобігання злочинності. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 29. С. 433–438. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.52>

12. Федчак І. А. Характеристика керівних принципів реалізації моделі правоохоронної діяльності на основі даних (Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety / DDACTS). *Правова позиція*. 2023. № 2 (39). С. 34–37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-2.7>

13. Федчак І. А. Становлення та сутність моделі підзвітності CompStat. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 166–172. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.24>

14. Федчак І. А. Характеристика організаційних компонентів проактивної правоохоронної моделі підзвітності CompStat. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 1. С. 279–285. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.1.47>

15. Федчак І. А. Організаційні етапи реалізації моделі підзвітності CompStat у діяльності правоохоронних органів. *Law. State. Technology*. 2023. Вип. 2. С. 50–56. DOI: [10.32782/LST/2023-2-8](https://doi.org/10.32782/LST/2023-2-8)

16. Федчак І. А. Концептуальні основи (сутність та поняття) моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community policing, CoP). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 441–444. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/104>

17. Федчак І. А. Керівні принципи моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community policing). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2023. Том 34 (73). № 3. С. 92–96. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.3/16>

18. Федчак І. А. Основні практичні компоненти моделі діяльності поліції, орієнтованої на потреби громад (Community Policing). *Держава та регіони*. 2023. № 3 (81). С. 128–134. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.3.19>

19. Федчак І. А. Практичні аспекти вирішення проблем за методологією SARA під час реалізації моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing). *Актуальні проблеми держави і права*. 2023. № 99. С. 140–146. DOI: <https://doi.org/10.32782/apdp.v99.2023.20>

20. Федчак І. А. Практичні аспекти вирішення проблем через використання методології «Трикутник злочинності» та методології SWOT-аналізу під час реалізації моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing). *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 3. С. 183–187. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.30>

21. Федчак І. А. Концептуальні основи сутності та змісту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing). *Ампаро*. 2023. № 2. С. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2023-2-12>

22. Федчак І. А. Практичні аспекти вирішення проблем злочинності під час реалізації моделі діяльності поліції, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing). *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 3. С. 82–85. DOI: <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2023.17>

23. Федчак І. А. Сутність та характеристика моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень «Broken Windows». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. № 2. С. 190–196. DOI: <https://doi.org/10.32782/39221491>

24. Федчак І. А. Щодо ефективності моделі профілактики скоєння кримінальних правопорушень через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень Broken Windows/Розбитих Вікон. *Інтернаука*. 2023. № 7 (65). С. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-7-9040>

25. Федчак І. А. Концептуальні та наукові засади сутності та становлення моделі запобігання злочинності: «Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури» (Crime Prevention Through Environmental

Design – CPTED). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 437–440. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/102>

26. Федчак І. А. Щодо визначення поняття моделі запобігання злочинності: Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED). *Інтернаука*. 2023. № 8 (66). С. 114–119. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-8-9068>

27. Федчак І. А., Міськів Д. М. Характеристика керівних принципів моделі запобігання злочинності: «Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури» (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED). *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. Вип. 3. С. 54–59. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-3-10

Особистий внесок здобувача: досліджено зміст основних керівних принципів функціонування моделі запобігання злочинності «Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури».

28. Федчак І. А. Щодо розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики через використання положень концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. Вип. 4. С. 659–663. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.109>

29. Федчак І. А. Щодо використання під час реалізації оперативно-розшукової діяльності положень концепції поліцейської діяльності, заснованої на доказах (Evidence-Based Policing – EBP). *Правові новели*. 2024. Том 3 (22). С. 70–76. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.11>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

30. Федчак І. А. Основні засади та етапи становлення аналізу злочинності як елементу кримінальної розвідки. *Кримінальна розвідка: методологія, законодавство, зарубіжний досвід* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 29 квітня 2016 р.). Одеса : ОДУВС, 2016. С. 64–65.

31. Федчак І. А. Використання під час проведення кримінального аналізу спеціалізованого програмного забезпечення IBM I2. *Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності Національної поліції України* : матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 28 листопада 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 75–82.

32. Федчак І. А. Цілі та сфери поширення розвідувальної (кримінальної) аналітики. *Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса : ОДУВС, 2020. С. 119–121.

33. Федчак І. А. Базові положення розвідувальної (кримінальної) аналітики. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах* : збірник тез

Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 6 листопада 2020 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 346–349.

34. Федчак І. А. Виникнення розвідувальної (кримінальної) аналітики. *Інформаційні технології в освіті та практиці* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 18 грудня 2020 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 23–25.

35. Федчак І. А. Модель запобігання злочинності «Превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури» (Crime prevention through environmental design – CPTED). *Економічна та інформаційна безпека: актуальні питання та інновації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 4 листопада 2021 р.). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 237–239.

36. Федчак І. А. Принципи моделі запобігання злочинності: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime prevention through environmental design – CPTED). *Міжнародні та національні аспекти вдосконалення правоохоронної та судово-експертної діяльності в умовах глобалізації* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 26 листопада 2021 р.). Одеса : ОДУВС, 2021. С. 141–144.

37. Федчак І. А. Роль кримінального аналізу в моделі здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів. *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (м. Київ, 11 серпня 2022 р.). Київ : НАВС, 2022. С. 172–174.

38. Федчак І. А. Концептуальні положення моделі поліцейської діяльності, керованої розвідувальною аналітикою (ILP). *Імплементация ILP моделі в Україні* : матеріали круглого столу (м. Одеса, 15 березня 2023 р.). Одеса : ОДУВС, 2023. С. 35–38.

39. Федчак І. А. Роль кримінального аналізу в моделі здійснення правоохоронної діяльності на основі оперативних даних (розвідувальної аналітики) (Intelligence-Led Policing, ILP). *Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 14 квітня 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 257–260.

40. Федчак І. А. Визначення сутності та поняття моделі запобігання злочинності: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED). *Актуальні питання превентивної діяльності підрозділів Національної поліції України* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 28 квітня 2023 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2023. С. 295–299.

41. Федчак І. А. Концептуальні основи моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community policing, CoP).

Проблеми сучасної поліцейстики : тези доповідей III науково-практичної конференції (м. Вінниця, 11 травня 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 170–173.

42. Федчак І. А. Роль кримінальної аналітичної діяльності під час реалізації моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing). *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 9 червня 2023 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 161–164.

43. Федчак І. А. Керівні принципи проактивної моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing). *Забезпечення правопорядку та протидії злочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення* : III Міжнародна науково-практична конференція (м. Дніпро, 16 червня 2023 р.). Дніпро : ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», 2023. С. 26–29.

44. Федчак І. А. Роль кримінального аналізу в моделі здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing). *Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України* : матеріали міжвідомчої науково-практичної конференції (м. Київ, 17 листопада 2023 р.). Київ : НАВС, 2023. С. 137–140.

45. Федчак І. А. Практичні аспекти вирішення проблем за методологією SARA під час реалізації моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing). *Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів сектору безпеки і оборони України* : матеріали науково-практичної конференції (м. Львів, 22 грудня 2023 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2023. С. 160–162.

46. Федчак І. А. Сутність та зміст концепції поліцейської діяльності, заснованої на доказах (Evidence-Based Policing – EBP). *Взаємодія державних органів та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням у центральних регіонах України* : збірник матеріалів круглого столу (м. Кропивницький, 17 квітня 2024 р.). Кропивницький : ДонДУВС, 2024. С. 138–140.

АНОТАЦІЯ

Федчак І. А. Теорія та практика застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Львівський державний

університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, Львів, 2024.

Дисертація є першою в Україні кваліфікаційною науковою працею, в якій запропоновано нове вирішення теоретико-прикладної проблеми, яка полягає у формуванні теорії та практики реалізації проактивних моделей правоохоронної діяльності, застосування яких дасть змогу провадити оперативно-розшукову профілактику з урахуванням світового досвіду та новітніх досягнень в управлінській, технологічній, прогностичній, аналітичній сферах. Це набуває надважливого значення за швидкоплинних умов викликів та тенденцій злочинності.

Констатовано, що організацію діяльності правоохоронних органів щодо застосування гласних та негласних ресурсів для запобігання або обмеження поширення злочинності та правопорушень, які не є реактивними у контексті зосередження, насамперед на розкритті кримінальних правопорушень, що тривають, або на розслідуванні, або реагуванні на кримінальні правопорушення, які вже сталися, позначають терміном «проактивна правоохоронна діяльність». Наголошено, що напрацювання шляхів для розбудови спроможності запобігати злочинності започаткували широкий спектр досліджень щодо пошуку найбільш раціональних підходів до профілактики поширення злочинності, які згодом сформувались як самостійні моделі та більш локальні форми їх прояву – концепції проактивної правоохоронної діяльності. У дисертації досліджено концептуальні та науково-практичні аспекти таких проактивних моделей правоохоронної діяльності, як: правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою (Intelligence-Led Policing / ILP); здійснення правоохоронної діяльності на основі прогнозів (Predictive Policing); здійснення правоохоронної діяльності на основі даних (Data-Driven Policing / Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety / DDACTS); модель підзвітності (CompStat); здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing / CoP); здійснення правоохоронної діяльності, орієнтованої на певну проблематику (Problem-Oriented Policing / POP); профілактика скоєння тяжких злочинів через зосередження роботи поліції в місцях концентрації незначних правопорушень (модель «Broken Windows/Розбитих Вікон» (BWT)); модель запобігання злочинності: превенція злочинів за допомогою зміни навколишньої інфраструктури (Crime Prevention Through Environmental Design – CPTED), а також більш локальних форм прояву проактивних підходів, що визначені як концепції: «Діяльність поліції у гарячих точках» (Hot Spots Policing); поліцейська діяльність, заснована на доказах (evidence-based policing – EBP) та концепція цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» («Pulling Levers» (Focused Deterrence)). Установлено, що кожна з досліджуваних моделей має різні стратегічні цілі, сильні та слабкі сторони, а в окремих випадках за одночасного їх застосування можуть навіть доповнювати одна одну. Досліджувані моделі поділяються на чотири великі

категорії: орієнтовані на місцевість; орієнтовані на людину (особисто-орієнтований підхід); орієнтовані на вирішення проблем; та орієнтовані на громаду.

Дослідження спрямоване на визначення впливу або ефективності проактивних моделей на стан криміногенної ситуації або оперативної обстановки, на аспекти дотримання принципу законності під час їх реалізації, на вплив моделей на формування довіри між правоохоронними органами та населенням та на роль кримінального аналізу у реалізації проактивних моделей правоохоронної діяльності.

Ключові слова: взаємодія, досудове розслідування, запобігання, злочинність, кримінальне правопорушення, кримінальний аналіз, криміногенна ситуація, оперативна обстановка, оперативний підрозділ, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукова профілактика, попередження, правоохоронна діяльність, правоохоронний орган, проактивна модель, ризик.

SUMMARY

Fedchak I. A. Theory and practice of proactive models application in law enforcement activity. – Qualifying scientific work on manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Juridical Sciences in the specialty 12.00.09 «Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Science; Operational and Investigative Activities» (081 «Law») – Lviv State University of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of Ukraine. – Lviv, 2024.

The dissertation is the first qualification scientific work in Ukraine to propose a new solution to the theoretical and applied problem of forming the conceptual foundations and scientific-practical aspects of proactive policing models, which are an integral part of the activities of law enforcement agencies in the context of modern trends and challenges of the criminal environment.

The work identifies that the theoretical, organizational, tactical, and legal (practical) approaches and principles of the functioning of the law enforcement system are constantly evolving. In this regard, the tasks of developing effective approaches to the organization and tactics of law enforcement activities become particularly relevant. The implementation of these approaches will allow the most effective response to current and prospective external and internal threats in modern realities.

It has been established that the concept of a model of law enforcement activities defines a system of norms and principles that form the basis of the legal regulation of law enforcement activities, the composition of subjects and directions of organization and tactics of activities, the objects at which it is directed, and the forms and methods of its implementation.

It has been stated that the traditional (standard) reactive model of organizing law enforcement activities, which is implemented through the execution of three main

tasks: patrolling, responding to calls, and conducting investigations, does not allow for achieving maximum results in ensuring legality and public safety, as law enforcement efforts are applied to identified offenders and criminals. It has been proven that approaches to organizing law enforcement activities that are oriented towards specific problems and risks possess significantly higher potential. The organization of law enforcement activities with the application of resources towards preventing or reducing crime and offenses, which are not reactive in terms of focusing primarily on solving ongoing crimes, or investigating or responding to crimes that have already occurred, is referred to as «proactive law enforcement activities».

It has been emphasized that the development of ways to build the capacity to prevent crime has initiated a wide range of research aimed at finding the most rational approaches to the preventive restriction of crime spread. These approaches have eventually developed into independent models and more localized forms of their manifestation – the concepts of proactive law enforcement activities.

The dissertation investigates the conceptual and scientific-practical aspects of such proactive models of law enforcement activities as: Intelligence-Led Policing (ILP), Predictive Policing, Data-Driven Policing / Data-Driven Approaches to Crime and Traffic Safety (DDACTS), CompStat, Community Policing (CoP), Problem-Oriented Policing (POP), Broken Windows (BWT), Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED), as well as more localized forms of proactive approaches defined as concepts: Hot Spots Policing, Evidence-Based Policing (EBP), and the focused deterrence concept «Pulling Levers».

It has been established that each of the studied models has different strategic goals, strengths, and weaknesses, and in some cases, they can even complement each other when applied simultaneously. The studied models are divided into four major categories: place-oriented, person-oriented (individual-oriented approach), problem-oriented, and community-oriented.

The research is also aimed at determining the confirmation of the impact or effectiveness of proactive models on the state of the crime situation or the operational environment.

It has been determined that proactive models of law enforcement activity intersect with important issues regarding adherence to the principle of legality. Proactive approaches may include, among other things, the collection and accumulation of information, the use of algorithms for decision-making, the development of intervention criteria beyond individual suspicions, as well as the concentration of interventions and the application of resources. Such activities may raise concerns regarding issues such as privacy, arbitrariness or abuse (including arbitrariness or abuse concerning arrests and the use of force), discrimination, accuracy, accountability, and transparency. These issues are also the subject of the conducted research.

The study notes that proactive approaches to organizing law enforcement activities have the potential to build contact and interaction between law enforcement officers and communities, making the consequences of proactive policing practices particularly important for developing trust relationships. It has been established that modern approaches to law enforcement activities involve the extensive use of crime analysis due to its profound impact on the strategy, policy, and methods of law enforcement agencies through the ability to analyze large volumes of criminogenic data.

Key words: interaction, pre-trial investigation, prevention, crime, criminal offense, crime analysis, criminogenic situation, operational situation, operational unit, Operational-search activities, Operational-search prevention, crime prevention, law enforcement, law enforcement agency, proactive model, risk.

Підписано до друку 14.10.2024 р.

Формат 60×84/16.Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 2,0.

Тираж 50 прим. Зам. № 92-24.

Львівський державний університет внутрішніх справ

Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.